

Zhodnocení Nejvyššího soudu SSR ze dne 25. 11. 1976, sp. zn. Pls 2/76, ECLI:CZ:NS:1976:PLS.2.1976.1

Číslo: 27/1977

Právní věta: K niektorým otázkam náhrady škody podľa Občianskeho zákonníka (zákona č. 40/1964 Zb.) spôsobenej socialistickým organizáciám

Soud: Nejvyšší soud SSR

Datum rozhodnutí: 25.11.1976

Spisová značka: Pls 2/76

Číslo rozhodnutí: 27

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Zhodnocení

Hesla: Adhezní řízení, Dokazování, Lékařská péče, Náhrada škody, Náhrada škody v pracovním právu, Organizace socialistické, Podmínky řízení, Pojištění, Postih, Posudek znalecký, Promlčení, Řízení před soudem, Řízení rozhodčí, Rozhodnutí soudu, Úroky, Uznání nároku

Předpisy: 135/1961 Sb. 121/1962 Sb. 94/1963 Sb. § 33 99/1963 Sb. § 5

§ 100

§ 118

§ 13

§ 13 124/1974 Sb. § 12

§ 132

§ 135

§ 150 32/1965 Sb. 65/1965 Sb. § 176

§ 153 40/1964 Sb. § 19

§ 200

§ 201

§ 203 100/1970 Sb. § 93 123/1974 Sb. § 12

§ 21

§ 368

§ 381

§ 382

§ 420

§ 422

§ 423

§ 438

§ 441

§ 442

§ 443

§ 444

§ 45

§ 450 109/1964 Sb. § 14

§ 7

§ 78

§ 85

§ 90

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Ďalšie zvyšovanie životnej úrovne pracujúcich našej vlasti a upevňovanie ich životných istôt úzko súvisí s ďalším rozvojom a ochranou socialistickej ekonomiky. Preto aj Ústava ČSSR ¹⁾ vyhlasuje socialisticke vlastníctvo za nedotknuteľný základ socialistického zriadenia a zdroj blahobytu pracujúceho ľudu a sily vlasti. Článok 35 Ústavy ČSSR výslovne ukladá občanom povinnosť chrániť a upevňovať socialisticke vlastníctvo.

XV. zjazd Komunistickej strany Československa zhodnotil ďalší výrazný vzostup spoločenského, hospodárskeho a kultúrneho rozvoja našej republiky ako aj upevnenie sociálnych istôt obyvateľstva a súčasne vytýčil líniu pokračovať v budovaní rozvinutej socialistickej spoločnosti na vyššej kvalitatívnej úrovni, pričom sa naša ekonomika bude rozvíjať za náročnejších vnútorných a vonkajších hospodárskych podmienok.

V tomto smere i Najvyšší súd SSR vo svojej činnosti zamieril svoju pozornosť na otázky ochrany socialistickej ekonomiky.

Spoločenská škodlivosť protiprávnej činnosti, ktorá narúša celospoločenské záujmy, vystupuje obzvlášť výrazne do popredia najmä v tých prípadoch, v ktorých bola touto činnosťou spôsobená škoda na majetku v socialisticom vlastníctve. Je preto nevyhnutné, aby sudy venovali osobitnú pozornosť ochrane spoločnosti pred každou činnosťou, dôsledky ktorej sa nepriaznivo prejavujú v našej socialistickej ekonomike.

Na občianskoprávnom úseku činnosti súdov vystupuje v súvislosti s dôsledným zabezpečením ochrany socialistickej ekonomiky do popredia požiadavka, aby sudy svojou rozhodovacou činnosťou prispievali k urýchlenej a dôslednej návratnosti škôd, ktoré vznikli na majetku v socialisticom vlastníctve.

Vedľa rozborovej a zhodnocovacej činnosti týkajúcej sa pracovnoprávných vzťahov ²⁾ vykonal Najvyšší súd SSR v súčinnosti s Ministerstvom spravodlivosti SSR prieskum rozhodovania súdov Slovenskej socialistickej republiky vo veciach náhrady škôd podľa Občianskeho zákonníka, spôsobených socialistickým organizáciám. Sledoval pritom najmä to, či sudy svojou rozhodovacou činnosťou poskytujú dostatočnú ochranu majetku v socialisticom vlastníctve prostriedkami občianskeho práva a či dostatočne účinne prispievajú k ochrane socialistickej ekonomiky.

1. Napr. v roku 1975 bolo na súdoch Slovenskej socialistickej republiky právoplatne skončených 1186 vecí, v ktorých socialisticke organizácie, prípadne štát, uplatnili nárok na náhradu škody, ktorý bolo treba posúdiť podľa ustanovení Občianskeho zákonníka.

Z preskúmaných vecí sudy v 656 prípadoch žalobe v plnom rozsahu vyhovel, v 137 prípadoch žalobe vyhovel iba čiastočne, 107 prípadov sa skončilo zamietnutím žaloby a 286 vecí bolo vybavených ináč. Skupinu vecí vybavených ináč tvoria predovšetkým prípady, v ktorých žalovaný po podaní žaloby zaplatil požadovanú náhradu škody, takže žalobca vzal žalobu späť a konanie bolo

zastavené, ako aj prípady, v ktorých došlo medzi účastníkmi k zmieru.

Z uvedených vecí predchádzalo občianskemu súdnemu konaniu v 583 prípadoch (teda takmer v polovici) trestné konanie.

2. Neboli zistené prípady, že by sudy boli podľa ustanovení Občianskeho zákonníka posudzovali nároky na náhradu škody, ktoré by sa mali posudzovať podľa Zákonníka práce.³⁾ Sudy tedy správne vykladajú ustanovenie § 172 ods. 1 Zák. práce a § 41 nariadenia vlády ČSSR č. 54/1975 Zb. o plnení pracovných úloh a o priamej súvislosti s ním.

Najčastejšie sa vyskytovali nároky na náhradu škody spôsobenej krádežou a vlámaním do prevádzkarní obchodných organizácií, ďalej náhrady škody vzniknutej pri dopravných nehodách, škody vzniknutej jazdou bez súhlasu organizácie a pri tejto jazde, škody spôsobenej pri výtržnostiach, najmä v podnikoch pohostinstva, a škody vzniknutej neoprávneným pasením na poľnohospodárskych a lesných pozemkoch, poľnými požiarmi, krádežami dreva, pytliactvom a pod.

Vysoké percento škôd, ktorých náhrada sa požaduje, bolo spôsobených v opilstve (prípady výtržníctva a autonehôd); značný počet prípadov predstavujú škody spôsobené deťmi. Vo všetkých okresoch SSR sa vyskytujú prípady, v ktorých uplatňuje Slovenská štátna poisťovňa postihové nároky.

V súvislosti s poskytovaním služieb vyskytli sa prípady nároku na náhradu škody vzniknutej nevrátením alebo poškodením požičanej veci.

V niektorých prípadoch sudy nesprávne posudzovali ako nárok na náhradu škody aj nároky, ktoré treba posudzovať podľa iných zákonných ustanovení (napr. nároky na zaplatenie cestovného za cestu, ktorú žalovaný vykonal bez cestovného lístku, nároky na zaplatenie stornovacieho poplatku cestovnej kancelárii, doplatenie prirážky na letenku, nárok colného ručiteľa voči colnému dlžníkovi a pod.).

Náhrady škody vyplývajúce zo susedských vzťahov sa nevyskytli. Susedské konflikty sa zrejme vybavujú skôr vlastníckymi žalobami.

3. Pokiaľ ide o nároky, o ktorých nemal rozhodovať súd, ale hospodárska arbitráž, išlo napr. o tieto otázky:

Aj v prípadoch, v ktorých štátna poisťovňa uhradila vzniknutú škodu a obracia sa so svojím nárokom o úhradu na organizáciu, ktorej pracovník spôsobil škodu pri plnení jej úloh, platí, že pokiaľ nejde o náhradu škody, ktorá súvisela s prevádzkou dopravných prostriedkov (vrátane sporov z regresných nárokov), patria takéto spory pred hospodárskou arbitráž. Ustanovením § 49 ods. 3 zákona č. 121/1962 Zb. o hospodárskej arbitráži (ktorého úplné znenie so zmenami a doplnkami bolo vyhlásené pod č. 38/1971 Zb.) sú z právomoci hospodárskej arbitráže vylúčené všetky hospodárske spory o náhrade škody súvisiacej s prevádzkou dopravných prostriedkov (vrátane sporov z regresných nárokov) bez ohľadu na to, komu a na čom vznikla škoda, podľa ktorého hmotneprávneho predpisu sa bude náhrada škody posudzovať a či prevádzka dopravných prostriedkov bola príčinou škody; celkom postačí aj púha súvislosť s prevádzkou dopravných prostriedkov. Musí však ísť o náhradu škody a nie o spor o iné plnenie.

Správne preto rozhodovali sudy napr. o nárokoch vznesených organizáciami proti okresnej správe ciest na náhradu škody, ktorá im vznikla na motorovom vozidle v dôsledku havárie spôsobenej neposýpaním zľadovatenej vozovky, aj keď išlo u žalovanej organizácie o zodpovednosť, ktorú bolo treba posudzovať podľa špeciálneho predpisu (zákona č. 135/1961 Zb.) a nie z hľadiska ustanovení

Občianskeho zákonníka (pozri tiež rozhodnutie uverejnené pod č. 113/1967 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR).

Inej povahy sú však spory, v ktorých poisťovňa požaduje plnenie priamo od poistenej organizácie, za ktorú nahradila škodu. O nároku uplatnenom proti organizácii podľa ustanovenia § 12 vyhlášky č. 124/1974 Zb. ⁴⁾ je povolaná rozhodovať hospodárska arbitráž (pozri rozhodnutie uverejnené pod č. 4/1974 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk).

Nárok, o ktorom rozhodovať patrí do právomoci štátnej arbitráže, nemožno uplatniť na súde ani v tom prípade, ak sa súčasne z toho istého titulu uplatňuje ten istý nárok voči občanovi s návrhom na solidárne zaviazanie oboch žalovaných.

Ak organizácia uplatňuje nárok na náhradu škody voči organizácii, ktorej pracovník škodu zaviniť pri plnení jej úloh (a nejde o škodu vzniknutú v súvislosti s prevádzkou motorových vozidiel), patrí vec do právomoci hospodárskej arbitráže. Nie je preto v právomoci súdu ani rozhodovať o zmieri, ktorý by o takomto nároku organizácie uzavreli. ⁵⁾

Podľa ustanovenia § 421 ods. 3 O. z. sa považuje škoda za škodu spôsobenú organizáciou, ak bola spôsobená pri plnení jej úloh tými, ktorí tieto úlohy plnili; tieto osoby za škodu takto spôsobenú podľa Občianskeho zákonníka nezodpovedajú. Z uvedeného vyplýva, že poškodená organizácia je v takom prípade v právnom vzťahu iba s organizáciou, v ktorej škodca pracoval, a nie priamo so škodcom, a preto nemôže súd schvalovať ani uzavretý zmier.

Ustanovenia vylučujúce občianskoprávnu zodpovednosť pracovníka za škodu, ktorú spôsobil v rámci plnenia úloh organizácie, nepripúšťajú výnimku (pozri tiež rozhodnutie uverejnené pod č. 29/1969 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR /ide o rozhodnutie v trestnej veci/).

4. Otázka príčinnej súvislosti medzi protiprávnym činom žalovaného a medzi vznikom škody býva obyčajne v dostatočnej miere doložená spismi o trestnom konaní. V prípadoch, keď k trestnému konaniu nedošlo, keď trestné konanie bolo zastavené alebo keď škodca bol obžalovaný a uznaný vinným z iného trestného činu než je čin, ktorý viedol ku vzniku škody, riešia si sudy otázku príčinnej súvislosti v občianskom súdnom konaní samy.

Prípacom tohto druhu býva riešenie príčinnej súvislosti, ak škoda vznikla následkom havárie vozidla, ktoré žalovaný odcudzil, s ktorým však havaroval niekto iný. Pokiaľ žalovaný zveril vedenie odcudzeného vozidla opitej osobe, ktorá s vozidlom havarovala, takéto konanie žalovaného už samo osebe zakladá príčinnú súvislosť.

Ďalším prípadom v ktorom sa musí dôkladne skúmať príčinná súvislosť, sú prípady vlámania do predajne, v ktorej sa potom zistí manko prevyšujúce hodnotu odcudzeného tovaru.

5. Pojem škody vykladajú sudy zhodne so stanoviskom uverejneným pod č. 55/1971 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk ako ujmu, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného a je objektívne vyjadriteľná všeobecným ekvivalentom, t. j. peniazmi. Vo všetkých skúmaných prípadoch išlo o priznávanie náhrady v československej mene. Nepochádza takmer k tomu, že by bol žalovaný zaviazaný uviesť poškodenú vec do predošlého stavu. V prípadoch vlámania a krádeží sa od vzniknutej škody odpočítava hodnota tovaru, ktorý bol v neporušenom stave poškodenému vrátený.

V prípadoch neoprávneného použitia motorového vozidla, ktoré potom havarovalo, obmedzuje sa obyčajne poškodená organizácia na náhradu škody vzniknutú na vozidle. Škodou však je napr. i hodnota spotrebovaných pohonných hmôt.

Pri škode spôsobenej na starších, už použitých a čiastočne opotrebovaných veciach postupujú sudy

správne, keď zisťujú všeobecnú cenu, ktorú mali tieto veci v čase poškodenia, a keď sa neuspokojujú s účtovnou hodnotou, v akej boli predmety vedené podľa inventarizačných predpisov. Pri takomto postupe by totiž amortizované veci mohli byť napriek svojej úžitkovej hodnote prakticky bezcenné.

Osobitnú pozornosť zasluhujú prípady, ak došlo k vlámaniu do predajne, po vlámaní však predajňa zostala otvorená a v predajni bolo zistené manko zjavne prevyšujúce hodnotu tovaru, ktorý mohol páchatel' vlámania odniesť. Organizácia v týchto prípadoch žaluje páchatela krádeže a niekedy spolu s ním aj hmotne zodpovednú osobu.

Súdy v prevažnej väčšine týchto prípadov skúmajú, ako sa v predošlých obdobiach hospodárilo v predajni. Ak v predajni nedošlo ku vzniku mánk, zaoberajú sa výlučne otázkou zodpovednosti páchatela krádeže. Páchatela krádeže vo väčšine prípadov súdy zaväzujú na náhradu celej vzniknutej škody, teda nielen toho, čo preukázateľne odcudzil, ale aj toho, čo sa z predajne stratilo, keď zostala otvorená. Svoje rozhodnutie odôvodňujú súdy dvojakým spôsobom: alebo tým, že páchatel' krádeže umožnil, aby neznámy páchatel' odniesol ďalší tovar, takže zavinil vznik ďalšej škody, alebo tým, že páchatel' svojou krádežou znemožnil, aby podnik za vzniknuté manko dosiahol uspokojenie od hmotne zodpovedného pracovníka.

Proti žiadnemu z týchto odôvodnení nemožno mať námietky, lebo každé z nich vychádza z iného skutkového stavu. Prvé vychádza z toho, že došlo k ďalšej krádeži, druhé sa obmedzuje iba na to, že žalobca utrpel škodu, ktorá by mu ináč bola bývala nahradená. Argument, že prvý spôsob odôvodnenia je v rozpore s ustanovením § 438 ods. 1 O. z., ktoré by v takomto prípade vyžadovalo delenú zodpovednosť každého páchatela krádeže, neobstojí. Už z tej samej skutočnosti, že spáchanie jednej krádeže umožnilo aj druhú krádež, možno vyvodiť zodpovednosť (spoločnú a nerozdielnú) páchatela prvej krádeže za škodu vzniknutú druhou krádežou (ináč sa poukazuje na rozhodnutie uverejnené pod č. 40/1971 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk).

6. Nemožno považovať za správne, ak súdy nariaďujú dokazovanie o výške škody v podstate iba vtedy, ak žalovaný udávanú výšku popiera. Aj v týchto prípadoch však často dochádza k nedostatočnému zisťovaniu skutočného stavu.

Súdy sa niekedy nesprávne uspokojia iba s odhadom výšky škody ktorý vykonal žalobca, s predloženou faktúrou (bez rozpisu prác a použitého materiálu a súčiastok) alebo napr. pri zisťovaní rozsahu škody zapríčinennej vlámaním len s výpoveďou vedúceho predajni o výsledkoch jeho predošlého hospodárenia v predajni.

Pri posudzovaní nárokov súvisiacich s ublížením na zdraví treba mať na zreteli, že podľa Občianskeho zákonníka (§ 444) možno odškodniť bolesť aj pri hodnotení nižšom ako 30 bodov; pri posudzovaní tohto odškodnenia podľa Zákonníka práce (§ 203 ods. 2) platí aj naďalej 30-bodová hranica. Vyplýva to zo zmeny vyhlášky č. 32/1965 Zb. uskutočnenej vyhláškou č. 84/1967 Zb. To isté platí aj pri posudzovaní poskytnutia náhrady za sťaženie spoločenského uplatnenia poškodeného.

7. Ustanovenie § 135 ods. 1 O. s. p., podľa ktorého je súd v občianskom súdnom konaní viazaný rozhodnutím príslušných orgánov o tom, že bol spáchaný trestný čin, prečin alebo priestupok a kto ho spáchal, súdy dodržiajú a neodchyľujú sa od trestného rozsudku konštatujúceho zavinenie.

V tejto súvislosti však treba upozorniť na nesprávny postup, ak sa ustanovenie § 135 ods. 1 O. s. p. vykladá izolovane, bez zreteľa na ustanovenie odseku druhého. Súd je v občianskom súdnom konaní viazaný vždy rozhodnutím o tom, že bol spáchaný trestný čin, ale musí vychádzať aj z iných rozhodnutí vynesených v trestnom konaní a dbať na to, aby sa s nimi nedostal do rozporu. Aj keď je teda súd v občianskom súdnom konaní výslovne viazaný len odsudzujúcim rozsudkom vyneseným v trestnom konaní, nemôže ponechať bez povšimnutia oslobodzujúci rozsudok, ak sa v ňom konštatuje,

že skutok, z ktorého sa vyvodzuje nárok na náhradu škody, sa vôbec nestal, alebo že tento skutok nespáchal žalovaný a pod.

Pokiaľ je v odsudzujúcom trestnom rozsudku uvedená výška škody ako kvalifikačný moment (škoda veľkého rozsahu, škoda nie nepatrná, značná škoda a pod.), aj keď je vo výroku rozsudku škoda presne vyčíslená, sudy v občianskom súdnom konaní sa touto časťou výroku trestného rozsudku obyčajne necítia byť viazané. Túto úvahu treba považovať za správnu, pretože nie je v rozpore s požiadavkou vyjadrenou v ustanovení § 135 O. s. p. V tejto súvislosti treba poukázať na stále platné závery v rozhodnutí uverejnenom pod č. 47/1954 Zbierky rozhodnutí čs. súdov.

Súd nie je viazaný tým, že proti žalovanému bolo zastavené trestné stíhanie. Práve tak nie je viazaný tým, aká bola poškodenému priznaná náhrada škody v adhéznom konaní, ak poškodený tvrdí, že utrpel škodu vyššiu. Otázkou opodstatnenosti tohto vyššieho nároku musí sa súd zaoberať práve tak v tom prípade, ak bol poškodený v tejto časti svojho nároku odkázaný na občianske súdne konanie, ako aj v tom prípade, ak poškodený v adhéznom konaní uplatnil iba nižší nárok. V poslednom prípade treba však skúmať otázku premlčania⁶⁾ a eventuálne poskytnúť potrebné poučenie.

8. V prípade poistenia majetku prechádza na poisťovňu podľa ustanovenia § 368 ods. 1 O. z. právo, ktoré má poistený proti inému, na náhradu škody spôsobenej poistnou udalosťou, a to až do výšky plnenia, ktoré mu poisťovňa poskytla. Obdobné ustanovenie má Občiansky zákonník v ustanovení § 382, pokiaľ ide o poistenie zodpovednosti za škodu, že totiž na poisťovňu „prechádza právo poisteného na náhradu škody“.

Tieto nároky poisťovne treba považovať za nároky na náhradu škody. Znenie ustanovenia § 382 O. z. priamo uvádza „prechod práva na náhradu škody“, čo znamená, že nárok si aj po prechode nároku na iný subjekt uchováva charakter nároku na náhradu škody, a aj ustanovenie § 368 O. z. uvádza „prechod práva na náhradu škody“.

Iný je nárok poisťovne podľa ustanovenia § 381 O. z., lebo nejde o nárok na náhradu škody ani o tzv. regresný nárok, ale o nárok, ktorý má poisťovňa priamo z poistnej zmluvy, a to voči poistencovi. Obdobne je to aj pokiaľ ide o nárok poisťovne podľa ustanovenia § 12 ods. 1 vyhlášky č. 124/1974 Zb.⁷⁾

Pokiaľ však poisťovňa uplatňuje svoj nárok podľa uvedených ustanovení Občianskeho zákonníka voči viacerým škodcom, dochádza často k takému postupu, že poisťovňa sama rozdelí svoj nárok voči nim a uplatňuje voči každému z nich iba jeho pomernú časť, a to podľa tohto svojho vlastného rozdelenia. Ak napr. jeden zo škodcov uznal nárok poisťovne na úhradu polovice vzniknutej škody a túto polovicu jej aj uhradil, poisťovňa žaluje už len druhého škodcu na úhradu zvyšujúcej polovice. Toto rozdelenie však nemusí zodpovedať názoru súdu, pokiaľ ide o účasť na vzniknutej škode. Tak sa stáva, že súd vyhovie žalobe proti tomuto druhému škodcovi iba čiastočne a vo zvyšku ju zamietne; poisťovňa však už má svoj nárok voči prvému škodcovi premlčaný.

Poisťovňa pomerne často žaluje škodcu iba o časť náhrady, ktorú sama poskytla. Došlo však k podaniu takýchto žalôb poisťovne aj v prípadoch, keď pre podobný zmierlivý postup nebolo dôvodov, ale naopak práve voči škodcovi by sa vyžadoval citelný postih.

Pri postihových nárokoch organizácií, ktoré vyplátili náhradu škody pracovníkovi za pracovný úraz, rešpektujú sudy ustanovenie § 201 Zák. práce a prisudzujú organizácii nárok iba v rozsahu zodpovedajúcom ustanoveniam Občianskeho zákonníka, teda nie v rozsahu, v akom podľa ustanovení Zákonníka práce poskytla náhradu organizácia. Nepriznáva sa teda organizácii nárok na úhradu jednorázového odškodnenia, ktoré poskytla podľa ustanovenia § 200 Zák. práce.⁸⁾

Došlo napr. k uplatneniu regresných (postihových) nárokov krajskej správy ZNB na úhradu súm

vyplatených príslušníkom ZNB, ktorým vznikla škoda z ublíženia na zdraví pri služobnom zákroku. Súdny tu priznávali regresný nárok aj na náhradu dvojnásobku bolestného, dvojnásobku náhrady za sťaženie spoločenského uplatnenia, ktorý krajská správa ZNB vyplatila svojim príslušníkom v zmysle ustanovenia skôr platného nariadenia Ministerstva vnútra č. 1/1971, ktoré bolo neskôr nahradené nariadením Ministerstva vnútra ČSSR č. 20/1975 (tieto predpisy boli uverejnené vo Vestníku Ministerstva vnútra ČSSR, ide však o predpisy interné). V týchto prípadoch mali však súdy postupovať rovnako ako je uvedené v rozhodnutí uverejnenom pod č. 51/1969 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR, totiž vyhovieť nároku na náhradu toho, čo vyplýva z ustanovení Občianskeho zákonníka o obsahu a rozsahu náhrady škody. Vyplýva to aj z ustanovenia § 93 zákona č. 100/1970 Zb. o služobnom pomere príslušníkov Zboru národnej bezpečnosti.

9. V skupine vecí, v ktorých sa uplatňuje nárok na náhradu škody, pričom tomuto konaniu nepredchádzalo trestné konanie, prevládajú nároky na náhradu škody spôsobenej maloletými alebo osobami, ktoré sú postihnuté duševnou poruchou (§ 422 O. z.).

V uvedených prípadoch prichádza do úvahy jednak zodpovednosť týchto osôb samých, inokedy osôb, ktoré nad nimi zanedbali náležitý dohľad, a napokon solidárna zodpovednosť oboch. Pomerne často však zo žaloby nie je zrejmé, proti komu žaloba smeruje, a súd tento nedostatok neodstráni, prípadne sa údaje žaloby, záhlavia a výroku rozsudku o tom, kto je žalovaný, nerozhodujú. V dôsledku toho došlo v niektorých prípadoch nesprávne aj k uloženiu povinnosti nahradiť škodu osobám, ktoré neboli účastníkmi konania.

Otázku náležitého dohľadu riešia súdy zväčša správne v súlade s rozhodnutím uverejneným pod č. 4/1970 Zbierky súdnych rozhodnutí. No zistené boli aj nedostatky, keď súdy zaviazali rodičov priamych škodcov bez hlbšieho skúmania, či sú dané podmienky pre ustálenie zodpovednosti a dôsledne neskúmali možnosti ich exkulpácie v zmysle ustanovenia § 422 ods. 2 O. z. v súlade so zásadami uvedenými v rozhodnutiach uverejnených pod č. 31/1954 Zbierky rozhodnutí čs. súdov, č. 4/1970 Zbierky súdnych rozhodnutí a č. 44/1974 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.

Nie je napokon vylúčené vyvodiť v konkrétnom prípade zodpovednosť za zanedbanie povinného dohľadu aj u manžela matky, hoci nie je otcom dieťaťa, ak ten vzhľadom na svoju zákonnú povinnosť pomáhať pri výchove detí svojej manželky prevzal výslovne alebo mlčky povinnosť v určitom rozsahu sa starať aj o výchovu detí.

V značnom počte prípadov dochádza k zamietnutiu žaloby smerujúcej voči rodičom, lebo súd zistil, že deti v čase spôsobenia škody neboli vo výchove a opatere rodičov, ale mali byť v ústave, prípadne v internáte.

10. Hoci prípady, v ktorých spôsobil škodu škodca v alkoholickom opojení, predstavujú významný podiel na celkovom počte skúmaných vecí, nebol zistený ani jeden prípad uplatnenia nároku voči osobám, ktoré škodcu úmyselne priviedli do stavu, že nebol schopný ovládnuť svoje konanie.

V prípadoch, keď ku škode došlo síce pod vplyvom alkoholu, ale nešlo o stav, v ktorom by škodca nebol schopný posúdiť následky svojho činu a ovládnuť svoje konanie, postupovali súdy podľa všeobecných ustanovení a neaplikovali ustanovenie § 423 O. z.,⁹⁾ čo treba považovať za správne.

11. Použitie ustanovenia § 424 O. z. o zodpovednosti za konanie proti pravidlám socialistického spolužitia sa vyskytuje celkom ojedinele a pokiaľ sa tak stalo, nebola aplikácia tohto ustanovenia potrebná, lebo spravidla išlo o činnosť zakladajúcu delikt podľa trestnoprávných predpisov (napr. rôzne krádeže). Ako konanie proti pravidlám socialistického spolužitia nebolo napr. treba kvalifikovať ani zneužitie a falšovanie preukázky a zodpovednosť žalovaného stačilo vyvodiť z čl. 96 tarify ČSAD.

12. Vo veciach náhrady škody spôsobenej prevádzkou dopravných prostriedkov vychádzajú súdy správne z judikatúry, ktorá o tejto problematike bola uverejnená, najmä v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk. To sa týka predovšetkým posudzovania stretu dvoch prevádzok v zmysle záverov stanoviska uverejneného pod č. 64/1972 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.

V značnom počte prípadov dochádza ku späťvzatiu žaloby, pretože poisťovňa uhradila vzniknutú škodu. Pomerne často sa vyskytujúce zmluvné poistenie áut spolu so zákonným poistením zodpovednosti podstatne zjednodušuje konanie, pretože buď z jedného alebo z druhého poistenia hradí poškodenému škodu poisťovňa.

13. V praxi súdov sa niekedy zabúda, že Občiansky zákonník považuje delenú zodpovednosť za škodu za pravidlo a solidárnu zodpovednosť za výnimku.

Napr. pri rozhodovaní o zodpovednosti za škodu spôsobenú trestným činom, ktorý spáchali žalovaní spoločne, je vyslovenie solidarity takmer pravidlom, a to ešte súdy pomerne často zabúdajú osobitne zdôvodniť uloženie solidárnu platobnú povinnosť. Celkom nesprávne je odôvodnenie solidarity iba poukázaním na to, že sa nepodarilo zistiť, ako sa ktorý žalovaný podieľal na vzniku škody.

Ak žalobca nerozdelil pohľadávku uplatnenú v žalobe medzi žalovaných, nemožno mať za to, že súd prekročil návrh, ak zaviazal žalovaných na solidárne platenie. O prekročení návrhu bolo by možno hovoriť iba v tom prípade, ak žalobca požadoval od každého žalovaného iba proporcionálnu časť svojej pohľadávky.

14. Ustanovenie § 441 O. z. nevyklučuje možnosť spoluzavinenia poškodeného ani pri škode spôsobenej úmyselne. Ak škodca spôsobil škodu úmyselne a poškodený ju spoluzavinil z nedbanlivosti, bude spravidla nedbanlivosť poškodeného v pomere k úmyselnému zavineniu škodcu taká nepatrná, že na ňu nebude možné prihliadať. Z tejto zásady vyslovenej bývalým Najvyšším súdom (Pls 3/67) ¹⁰⁾ súdy v občianskom súdnom konaní vychádzajú.

15. Pri rozhodovaní o nároku na náhradu škody je súd povinný vždy skúmať, či sú dané zákonné predpoklady na zníženie požadovanej náhrady škody podľa ustanovenia § 450 O. z. (porov. aj rozhodnutie uverejnené pod č. 34/1969 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR). Z rozhodnutí súdov o náhrade škody spôsobenej nedbanlivosťou však nevysvitá vždy, že sa súdy možnosťou zníženia i bez návrhu zaoberali; v odôvodnení ich rozhodnutí totiž o tom niekedy niet zmienky, pričom ku zníženiu nedošlo.

Podľa dôvodovej správy k ustanoveniu § 450 O. z. sa hľadiská, z ktorých má súd pri zmiernení vychádzať, spravujú pravidlami socialistického spolužitia. V odôvodnení rozsudku nestačí poukázať len na ustanovenie § 450 O. z. bez uvedenia okolností, ktoré slúžili ako podklad pre toto opatrenie. Pritom sama okolnosť, že škodu spoluzavinili viacerí škodcovia, nie je dôvodom na zníženie podľa ustanovenia § 450 O. z., ale môže byť dôvodom iba na delenie náhrady škody podľa ustanovenia § 438 ods. 1 O. z. (porov. rozhodnutie uverejnené pod č. 43/1970 Zbierky súdnych rozhodnutí).

Vo väčšine svojich postihových nárokov vykonáva zníženie podľa ustanovenia § 450 O. z. už poisťovňa sama. Takéto zníženie vykonané samou poisťovňou však nevyklučuje, aby podľa ustanovenia § 368 ods. 2 O. z. zníženie vykonal podľa svojho uváženia aj súd. Nároky poisťovne podľa ustanovenia § 381 O. z. (napr. náhrada toho, čo poisťovňa plnila za poisteného, ktorý spôsobil škodu následkom opilosti) sú limitované sumou 10 000 Kčs (§ 12 vyhlášky č. 50/1964 Zb.).

Ustanovenie § 450 O. z. síce vylučuje zníženie náhrady iba úmyselne spáchanej škody, ale so zreteľom na výchovnú funkciu tohto opatrenia bolo by treba náležite zvážiť, či a do akej miery možno toto opatrenie použiť, ak bola škoda spôsobená následkom opilstva.

Z dôvodov ochrany socialistického vlastníctva a výchovnej funkcie zmiernovacích opatrení je potrebné, aby sa súde síce i bez návrhu vždy zaoberali možnosťou zníženia náhrady škody podľa ustanovenia § 450 O. z., treba však zníženie vždy riadne odôvodniť a možnosť zníženia používať iba v prípadoch, keď je to so zreteľom na osobitosti prípadu nielen možné, ale aj žiadúce. Práve tak treba však odôvodňovať aj to, prečo nebolo použité ustanovenie o znížení náhrady (pozri rozhodnutie uverejnené pod č. 34/1969 Zbierky súdnych rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR).

16. Aj keď premlčanie pohľadávky uplatnenej v žalobe môže súd prihliadať iba vtedy, ak žalovaný vzniesol vo svojej obrane námietku premlčania, je súd povinný žalovaného vždy poučiť o možnosti brániť sa poukazom na premlčanie.¹¹⁾ Túto povinnosť má súd aj v tom prípade, ak ide o pohľadávku organizácie. Nie vždy však vysvitá zo spisov, že by bol súd žalovaného takto poučil, ale v celom rade prípadov, v ktorých je pravdepodobné, že ide o premlčanú pohľadávku, súd toto poučenie nedal. Žalovaný v dôsledku toho námietku premlčania ani neuplatnil a súd žalobe vyhovel.

V prípadoch, keď bola vznesená námietka premlčania, zaoberal sa súd touto námietkou vždy a aj sa s ňou vo svojom rozsudku vyporiadal. Súde správne rozlišujú, či majú o premlčaní rozhodovať so zreteľom na ustanovenie Občianskeho zákonníka a či so zreteľom na ustanovenia Hospodárskeho zákonníka.¹²⁾ V rade prípadov súde nevyhoveli námietke premlčania so zreteľom na to, že išlo o vzťah medzi organizáciami a prekluzívna lehota začala plynúť podľa ustanovenia § 131 ods. 1 Hosp. zák.

Súde riadne rozlišujú medzi subjektívnou a objektívnou lehotou a v podstate nedochádza k pochybeniam pri ich aplikovaní.

Pri poistení majetku podľa ustanovenia § 368 ods. 1 O. z., pri poistení zodpovednosti podľa § 382 O. z. a pri zákonom poistení zodpovednosti podľa ustanovenia § 13 vyhlášky č. 124/1974 Zb.¹³⁾ prechádza právo poisteného na náhradu škody na poisťovňu. Ide napospol o prípady zákonného prechodu práva.

Občiansky zákonník nerieši výslovne otázku, či nárok, ktorý prešiel na poisťovňu, si podržiava charakter nároku na náhradu škody aj čo do dôsledkov týkajúcich sa premlčania.

Ak si taký postihový nárok ponecháva uvedený charakter aj čo do dôsledkov premlčania, môže to mať za následok, že poisťovňa, ktorá neuzná nárok poisteného a bude zaviazaná na plnenie z poistnej zmluvy, po súdnom konaní trvajúcim viac ako rok nebude už môcť uplatniť nárok voči škodcovi, lebo sa behom jedného roka od vzniku škody premlčal, ak bol škodca známy a výška škody tiež známa. Poisťovňa ani nemohla voči škodcovi vystúpiť skôr, než uhradila škodu, lebo jej žaloba by bola predčasná. Nárok poškodeného prechádza na ňu až úhradou škody.

Napriek nepriaznivým dôsledkom, ktoré pri terajších krátkych premlčacích lehotách má pre poisťovňu posudzovanie uvedeného nároku ako nároku na náhradu škody, treba toto stanovisko považovať za jedine správne.¹⁴⁾ Nie sú teda správne rozhodnutia, ktoré vychádzali z toho, že bez premlčacej lehoty sa pre poisťovňu začína odchylné od behu premlčacej lehoty pre poškodeného (že napr. táto lehota začína bežať až vyplatením náhrady), a práve tak nemožno považovať za správne ani rozhodnutia, ktoré viažu premlčanie nároku poisťovne na všeobecnú trojročnú premlčaciu lehotu.

17. V prípadoch, kde súde zaväzujú žalovaného na náhradu škody, dochádza ku značným rozdielom, pokiaľ ide o príslušenstvo prisudzovanej pohľadávky, totiž o úroky, najmä o čas, od ktorého má žalovaný úroky z omeškania platiť.

Súde v praxi prisudzujú žalobcovi úroky od celého radu podstatne sa rozchádzajúcich termínov, totiž od vzniku škody, od výzvy žalovanému, aby škodu uhradil, od podania žaloby, od doručenia žaloby, ako aj od právoplatnosti rozsudku, ba dochádza aj k prípadom, že sa úroky neprisudzujú vôbec.

Súdy sa zväčša pridržiavajú návrhu a nekriticky preberajú v tejto časti návrh bez toho, že by sa zaoberali jeho opodstatnenosťou.

Úroky z omeškania možno žalobcovi priznať iba od toho času, keď sa dlžník dostal do omeškania. Keďže v Občianskom zákonníku u nároku na náhradu škody nie je ustanovený čas splnenia, treba podľa ustanovenia § 78 O. z. vychádzať z toho, že škodca je povinný škodu nahradiť prvý deň po tom, čo ho veriteľ o splnenie požiadal. To bolo vyjadrené už bývalým Najvyšším súdom (Pls 3/67).¹⁵⁾ Ak nedošlo požiadanie dlžníkovi už skôr, treba za kvalifikované požiadanie považovať žalobu; pravdaže dňom zúročnosti pohľadávky uplatnenej v žalobe nebude deň nasledujúci po podaní žaloby na súde, ale deň po doručení tejto žaloby žalovanému. Pokiaľ žalobca vo svojom návrhu uplatňuje nárok na úroky od neskoršieho termínu, treba mu dať potrebné poučenie.

To isté, čo bolo uvedené o nárokoch v súvislosti s pohľadávkou poškodeného, platí aj o tzv. postihových (regresných) nárokoch poisťovne. Na tú totiž prechádza nárok, ktorý pôvodne prislúchal poškodenému aj s príslušenstvom, teda aj s úrokmi, ak poisťovňa poškodenému uhradila aj tieto úroky. Chybné je teda, ak sa úroky priznávajú poisťovní bez ďalšieho odo dňa, keď vyplatila poškodenému náhradu škody, alebo keď žaloba došla na súd.

18. Treba dbať o to, aby žalobcovia vo veciach náhrady škody mali právnu subjektivitu, aj keď žaloby podávajú na súd spravidla organizácie, ktoré boli o tejto svojej možnosti inštruované.

Náhradu škody niekedy uplatňujú napr. jednotlivé lesné závody, hoci právnu subjektivitu má príslušný podnik štátnych lesov, inokedy ako poškodení vystupujú jednotlivé pošty, aj keď podľa schválených štatútov majú tu právnu subjektivitu príslušné riaditeľstvá spojov.¹⁶⁾ Pomerne často práva poškodeného uplatňujú základné deväťročné, prípadne stredné školy, hoci ako poškodené organizácie môžu tu vystupovať príslušný okresný národný výbor, prípadne krajský národný výbor, ktoré ako samostatné rozpočtové organizácie majú právnu subjektivitu.

Nedostatky sa vyskytujú, pokiaľ ide o osoby, ktoré konajú pred súdom za organizáciu. Pokiaľ vystupuje pred súdom za organizáciu jej pracovník, je súd povinný zistiť, či ide o štatutárneho zástupcu, totiž pracovníka, ktorý je podľa Hospodárskeho zákonníka alebo podľa príslušných organizačných predpisov oprávnený konať v mene organizácie (takýto orgán nepotrebuje osobitné poverenie), a či ide o pracovníka, ktorý svoje overenie musí preukázať (§ 21 ods. 1 O. s. p.).

Ak je však určitý závod zapísaný v podnikovom registri ako odštepny závod, jeho vedúci je už zo zákona oprávnený robiť v mene podniku všetky právne úkony, ktoré sa týkajú závodu. Vedúci odštepneho závodu je teda orgánom podniku v zmysle ustanovenia § 21 ods. 2 Hosp. zák. a rozsah jeho oprávnení je vymedzený zákonom.

Nemôže však byť na prekážku, ak sa napr. okrem ONV uvedie (v žalobe, v rozsudku) aj jeho konkrétny odbor, lebo ide len o bližšie označenie, koho sa vec týka. Ide však o to, aby išlo o vzťah, ktorého subjektom môže byť ONV, a aby ONV zastupovala oprávnená osoba. To isté platí, ak je okrem podniku, ktorý má subjektivitu, uvedený aj závod; treba však dbať na to, aby nevznikol dojem, že závod má právnu subjektivitu. O doručovaní písomností organizácii možno poukázať na rozhodnutie uverejnené pod č. 25/1968 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR.

Podľa ustanovenia § 5 ods. 2 zákona č. 82/1966 Zb. (v znení zákona č. 162/1968 Zb.) o poisťovníctve sa organizačné zložky, o ktorých to ustanovuje organizačný poriadok, zapisujú do podnikového registra ako odštepne závody; ich riaditelia sú oprávnení robiť v mene Slovenskej (Českej) štátnej poisťovne všetky právne úkony týkajúce sa organizačnej zložky.

19. Organizácie nie vždy podávajú žalobu voči osobám (organizáciám), ktoré ako žalované

prichádzajú do úvahy.

Nie sú zriedkavé prípady, že organizácia podáva žalobu proti vedúcemu predajne (ide o vzťah podliehajúci režimu Zákonníka práce), proti páchatelovi rozkrádania (ide o vzťah podliehajúci režimu Občianskeho zákonníka) a tiež proti štátnej poisťovni (ide o vzťah podliehajúci režimu Hospodárskeho zákonníka). So zreteľom na krátke premlčacie doby podávajú sa žaloby teda nesprávne aj proti osobám, u ktorých zaviazanie jednej vylučuje zaviazanie druhej.

20. Aj keď súdy poskytujú organizáciám poučenie podľa ustanovenia § 5 O. s. p., v zápisniciach o pojednávaní tieto poučenia sú zriedkakedy zachytené. O prípadoch, v ktorých nebolo dané poučenie o premlčaní, bola už reč.

Nedostatok potrebného poučenia sa prejavuje i v tých prípadoch, v ktorých žalobca podľa obsahu žaloby mieni žalovať aj rodičov maloletého, v žalobe ich však označí iba ako zástupcov žalovaných detí.

21. Pokiaľ ide o prípravu pojednávania (§ 114 O. s. p.), zadovažujú si súdy v konaniach o náhradu škody takmer dôsledne spisy o trestnom konaní proti žalovanému.

Vo všeobecnosti možno však konštatovať, že osobitnú pozornosť príprave pojednávania venujú súdy najmä vtedy, ak povaha dôkazov, výpovedí, znaleckých posudkov si to vyžaduje a ak škoda predstavuje vysokú sumu. Príprave pojednávania v ostatných veciach sa nesprávne nevenuje už toľko pozornosti.

22. Nedostatky v príprave pojednávania majú často za následok nedostatočné zisťovanie skutočného stavu v ďalšom konaní. V prípadoch, keď občianskemu súdnemu konaniu predchádzalo trestné konanie, sú trestné spisy ťažiskom dokazovania. Súd sa často nesprávne uspokojuje len s púhym konštatovaním obsahu týchto spisov a s výsluchom účastníkov. K takémuto zúženiu dokazovania dochádza najmä v prípadoch, keď žalovaný nárok žalobcu uznal.

Zásada materiálnej pravdy však vyžaduje, aby súd skúmal, či nárok žalobcu obстоjí z hľadiska hmotného práva aj bez ohľadu na uznávací prejav žalovaného. Aj uznanie nároku účastníkom v priebehu občianskeho súdneho konania musí súd hodnotiť v zmysle ustanovenia § 132 O. s. p., teda súvislosti s výsledkami vykonaných dôkazov, prihliadajúc na všetko, čo vyšlo za konania najavo.¹⁷⁾

Inak možno konštatovať, že súdy vo väčšine prípadov zisťujú vlastným dokazovaním predpoklady zodpovednosti žalovaného, t. j. viažu vyhovie žalobe na zistenie protiprávneho činu a príčinnej súvislosti medzi týmto činom a vzniknutou škodou vychádzajúc z prezumpcie zavinenia.

U nárokov súvisiacich s ublížením na zdraví súdy spravidla zisťujú výšku škody na podklade lekárskeho potvrdení o dĺžke pracovnej neschopnosti a o bodovom hodnotení bolestného, ďalej z potvrdenia organizácie, u ktorej bol poškodený zamestnaný, o dĺžke pracovnej neschopnosti a o rozdiel medzi poberanými nemocenskými dávkami a priemerným zárobkom.

Z lekárskeho posudku musí byť zrejmé, ako lekár došiel k záverom o bodovom hodnotení bolestného podľa vyhlášky č. 32/1965 Zb. (v znení vyhlášky č. 84/1967 Zb.), t. j. posudok musí obsahovať popis poranení s odkazom na zodpovedajúce ustanovenia sadzobníka pre zhodnotenie bolestného, prípadne zdôvodnenie, prečo sa lekár od položiek uvedených v sadzobníku odchýlil (§ 11 ods. 2 citovanej vyhlášky).

Značná časť preskúmaných vecí sa skončila vzatím žaloby späť alebo uzavretím zmiery; pre posúdenie toho, či bolo správne pripustiť späťvzatie žaloby, prípadne či bolo opodstatnené schválenie zmiery, nachádza sa však vo spisoch málo podkladov.

Ochrana majetku v socialistickom vlastníctve, ako aj ochrana našej ekonomiky vôbec, vyžadujú, aby v konaní o náhradu škody boli záujmy poškodených organizácií riadne zistené, vzaté do úvahy a aby sa o vznesených nárokoch rozhodlo s plným dodržiavaním zásady materiálnej pravdy. Aj keď splnenie tejto požiadavky spočíva predovšetkým na súde, treba, aby súdu v tomto smere pomáhala aj sama poškodená organizácia, ako aj všetky ďalšie organizácie, na ktoré sa súd v konaní obráti.

---

¹⁾ ústavný zákon č. 100/1960 Zb. (v znení ústavných zákonov č. 110/1967 Zb., č. 143/1968 Zb., č. 144/1968 Zb., č. 155/1969 Zb., č. 43/1971 Zb. a č. 50/1975 Zb.)

²⁾ Pozri napr. č. 12/1976 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.

³⁾ zákona č. 65/1965 Zb. (ktorého úplné znenie so zmenami a doplnkami bolo vyhlásené pod č. 55/1975 Zb.).

⁴⁾ v ČSR vyhlášky č. 123/1974 Zb.

⁵⁾ Porov. rozhodnutie uverejnené pod č. 57/1964 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR.

⁶⁾ Porov. rozhodnutie uverejnené pod č. 31/1974 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.

⁷⁾ v ČSR vyhlášky č. 123/1974 Zb.

⁸⁾ Pozri rozhodnutie uverejnené pod č. 51/1969 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR.

⁹⁾ Porov. rozhodnutie uverejnené pod č. 24/1972 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.

¹⁰⁾ Pozri III/1967 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk (str. 258).

¹¹⁾ Porov. rozhodnutie uverejnené pod č. 16/1977 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.

¹²⁾ zákona č. 109/1964 Zb. (ktorého úplné znenie so zmenami a doplnkami bolo vyhlásené pod č. 37/1971 Zb.)

¹³⁾ v ČSR vyhlášky č. 123/1974 Zb.

¹⁴⁾ Pozri aj rozhodnutie uverejnené pod č. 24/1976 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk.

¹⁵⁾ Pozri III/1967 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk (str. 260).

¹⁶⁾ V SSR - Západoslovenské, Stredoslovenské a Východoslovenské riaditeľstvo spojov, ďalej Riaditeľstvo pôšt Bratislava, Riaditeľstvo telekomunikácií Bratislava a Ústredné riaditeľstvo spojov Bratislava; v ČSR - Stredočeské, Jihočeské, Západočeské, Severočeské, Východočeské, Jihomoravské a Severomoravské ředitelství spojů, ďalej Ředitelství pošt Praha, Ředitelství telekomunikací Praha, Ředitelství poštovní přepravy Praha, Ředitelství mezinárodní poštovní přepravy Praha a Ústřední ředitelství spojů Praha.

¹⁷⁾ Porov. V/1968 Zbierky rozhodnutí a oznámení súdov ČSSR (str. 197) a zborník Najvyššieho súdu ČSSR „Nejvyšší soud o občanském soudním řízení a o řízení před státním notářstvím“, SEVT, Praha 1964 (str. 96 a 187).